

Ulkoasiainvaliokunnalle

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

Teema: ihmisoikeuspolitiikan voimavarat, ihmisoikeuspuolustajat

Ihmisoikeusliiton kirjallinen lausunto ulkoasiainvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024.

Ihmisoikeusliitto kiittää ulkoasiainvaliokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikkoasiasta. Ihmisoikeusliitto seuraa kokonaisvaltaisesti Suomen ihmisoikeustilannetta ja vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumisen puolesta Suomessa. Olemme ainoa jäsen Suomesta maailman vanhimmassa kansainvälisessä ihmisoikeusjärjestössä, FIDH:ssa (International Federation for Human Rights). FIDH:n jäsenjärjestöt (n. 170) ovat omissa maissaan keskeisiä, paikallisia ihmisoikeusjärjestöjä.

Sisarjärjestöihimme kuuluvat mm. tuoreen Nobelin rauhanpalkitun iranilaisen Narges Mohammadin edustama Defenders of Human Rights Centre sekä vuosi sitten palkitut kolme järjestöä Ukrainasta (Centre for Civil Liberties), Valko-Venäjältä (Viasna) ja Venäjältä (Memorial). Sisarjärjestöjemme kautta meillä on ainutlaatuinen yhteistyöverkosto ja ikkuna suoraan paikallisiin, ruohonjuuritason järjestöihin. Muun muassa YK:n ihmisoikeuspuolustajien tilanteen erityisraportoiija nostaa säännöllisesti esiin sisarjärjestöjemme tilanteita kyseisten hallitusten suuntaan.

1) Ihmisoikeuspolitiikan voimavarat

- Pitkäjänteinen ja systemaattinen ihmisoikeuspolitiikkaa edellyttää ihmisoikeuksien ankkurointia entistä systemaattisemmin jokaisen ministeriön toimialaan sekä resursseja.
- Valtioneuvoston tämänhetkiset resurssit perus- ja ihmisoikeuksien toimeenpanon systemaattiseen edistämiseen sekä määräaikaishavaintointiin kansainvälisille sopimusvalvontaelimille ovat jääneet jälkeensä resurssien tarpeen kasvusta. Oikeusministeriössä ja ulkoministeriössä on varmistettava tälle työlle riittävät resurssit. Eri sektoreilla on varattava riittävät resurssit hallitusohjelmaan kirjatun perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon.
- Resursseja tulee vahvistaa myös ihmisoikeuksien huomioimiseen lainvalvonnassa, perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointiin säädösvalmistelussa sekä ministeriöiden välisen koordinaation varmistamiseen perus- ja ihmisoikeusasioissa. Niinikään talousarviossa on turvattava riittävät resurssit ihmisoikeuspolitiikan toimeenpanoon ulkoasiainhallinnossa, ml. edustustoissa, jotka tekevät usein tärkeää työtä ihmisoikeuksien eteen.
- Kansainvälisten ihmisoikeussopimuselinten Suomelle antamat suositukset ovat jääneet Suomessa vähäiselle huomiolle, mikä osin liittyy myös ihmisoikeuspolitiikan voimavaroihin. Ihmisoikeusliitto kiittää hallitusta hyvästä kirjauksesta käsitellä jatkossa vuosittain nämä suositukset (ks. hallituksen yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä koskeva tiedonanto) Ihmisoikeusliitto esittää, että myös eduskunta osallistetaan suositusten käsittelyyn.

2) Ihmisoikeuspuolustajien asema

Osana yleistä demokratia- ja oikeusvaltiokehityksen alamäkeä myös ihmisoikeuspuolustajien tilanne on heikentynyt lukuisissa maailman maissa, myös EU:ssa ja sen lähialueilla. Ihmisoikeusliiton omien sisarjärjestöjen edustajia on vankilassa lukuisissa maissa ihmisoikeustyön takia (mm. Bahrain, Iran, Valko-Venäjä, Venäjä). Erityisen vaikeassa tilanteessa ovat usein naisten oikeuksien puolustajat, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien ajajat ja yritystoimintaan kytkeytyviä ihmisoikeusloukkauksia esiin nostavat ihmisoikeuspuolustajat.

Suomi on sitoutunut ihmisoikeuspuolustajien suojeluun mm. Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen (CM/Rec(2018)11) sekä EU:n ihmisoikeuspuolustajien koskevien suuntaviivojen kautta.

Ihmisoikeuspuolustajien toiminnan tukeminen on ihmisoikeuspoliittisen selonteon (2021) yksi painopiste. Orpon hallitusohjelma 2023–2027 toteaa, että Suomi tukee toiminnassaan demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia, sillä ne ovat kestävästä yhteiskunnan perusedellytyksiä. Kansalaisyhteiskunnan ja erityisesti ihmisoikeuspuolustajien rooli on kerta toisensa jälkeen osoittautunut oleelliseksi demokratian puolustamisessa, oikeusvaltion vahvistamisessa ja ihmisoikeuksien edistämisessä.

Ulkoministeriö päivitti Suomen ohjeistuksen ihmisoikeuspuolustajien tukemiseksi 2022.

Suomeen tarvitaan mekanismi ihmisoikeuspuolustajien suojelemiseksi

Suomen tulee toimeenpanna EU:n ihmisoikeuspuolustajia koskevat linjaukset ja vahvistaa omaa toimintaansa ihmisoikeuspuolustajien tukemiseksi.

Ulkoministeriö päivitti Suomen ohjeistuksen ihmisoikeuspuolustajien tukemiseksi 2022.

Tuore ohjeistus on hyvä apuväline esim. lähetystöille. Sen sijaan ohjeistuksesta uupuu se, miten Suomi osallistuu kansainväliseen vastuunkantoon vaarassa olevien ihmisoikeuspuolustajien konkreettiseksi suojaan saamiseksi. Ehdotamme, että hallitus ryhtyy valmistelemaan konkreettista mekanismia vaarassa olevien ihmisoikeuspuolustajien turvaan auttamiseksi, sekä vahvistaa yhteistyötä eri hallinnon alojen välillä. Esitämme, että hallitus takaa valmistelutyölle ja sen jälkeen mekanismin toimeenpanolle tulevissa budjeteissa riittävät resurssit. Tällaisen mekanismin tulisi sisältää nopea ja joustava viisumimenettely väliaikaiseen turvaan pääsemiseksi ja riittävä tuki väliaikaisen turvan aikana Suomessa.

Ihmisoikeuspuolustajat joutuvat ajoittain tilanteeseen, jossa heidän on pakko lähteä akuutin hengenvaaran tai muun uhan takia tilapäisesti pois maastaan. Koska Suomella ei ole systemaattista mallia ihmisoikeuspuolustajien tukemiseksi, on heidän tällä hetkellä hyvin vaikea saada väliaikaista turvaa Suomesta. Ulkoasiainvaliokunta kiinnitti tähän puutteeseen huomiota mietinnössään ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta (UaVM 6/2022 vp) ja totesi, että Suomen tulisi luoda mekanismeja, jotka mahdollistavat puolustajien suojelun myös Suomessa niin, että puolustajat saisivat erityisen viisumimenettelyn turvin väliaikaista turvaa. Tällaisia mekanismeja on käytössä useassa EU-maassa, kuten Hollannissa, Irlannissa ja Saksassa.

EU:n komissio, parlamentti ja ministerineuvosto ovat toistuvasti vaatineet ihmisoikeuspuolustajille parempia mahdollisuuksia saada suojelua. EU:n perusoikeusviraston tuore selvitys kokoaa tietoa EU-maissa käytössä olevista viisumimenettelyistä ja mekanismeista ihmisoikeuspuolustajia koskien.

Esitämme, että hallitus takaa valmistelutyölle ja sen jälkeen mekanismin toimeenpanolle tulevissa budje-teissa riittävät resurssit. Tällaisen mekanismin tulisi sisältää nopea ja joustava viisumimenettely väliaikaiseen turvaan pääsemiseksi ja riittävä tuki väliaikaisen turvan aikana Suomessa.

Lopuksi toteamme, että nykyiset julkiset rahoitusikkunat soveltuvat huonosti sille, että suomalaiset kansalaisjärjestöt voisivat tukea ihmisoikeuspuolustajia lähialueilla Euroopassa. Hallitusohjelman kirjaus venäläisten ihmisoikeuspuolustajien tukemisesta on hyvä, ja niinikään mm. Valko-Venäjän ja Ukrainan kansalaisyhteiskunta tarvitsee tukea myös Suomesta, muiden Pohjoismaiden tapaan. Kannustamme hallitusta pohtimaan mahdollisuuksia ja resursseja tällaisen työn tukemiseksi myös Euroopassa.

Suomi on parhaillaan YK:n ihmisoikeusneuvoston jäseneksi. Johdonmukainen ihmisoikeuspolitiikka on tärkeää aina, mutta ihmisoikeusneuvoston jäsenenä Suomella on erityisen hyvä ja näkyvä paikka näyttää, että se edistää johdonmukaisesti, systemaattisesti ja konkreettisesti ihmisoikeuspuolustajien asemaa sekä laajemmin ihmisoikeuksia kaikessa politiikassaan.

Lisätietoja:

Kaari Mattila

Pääsihteeri

p.0505368195

